

PROCEEDINGS OF THE INTERNATIONAL
SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE ON
"ACTUAL PROBLEMS OF DIGITAL AND
INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE
CONTINUING EDUCATION SYSTEM"

“UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA RAQAMLI VA
INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING
DOLZARB MUAMMOLARI” MAVZUSIDA
XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI

GULISTON

2024-YIL 22-23-NOYABR

UDK: 37.013

KBK: 74.0

U – 11

DOI:

“Uzluksiz ta'lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning dolzarb muammolari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari (23-noyabr 2024-yil) – T.: Guliston, 2024

Ushbu to'plamga 2024-yil 22-23-noyabr kunlari Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti “Pedagogika va psixologiya”, “Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedralarida “Uzluksiz ta'lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning dolzarb muammolari” mavzusidagi ilmiy-amaliy anjuman qatnashchilarining ma'ruza materiallari kiritilgan. Ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plamida respublikamiz va xorijiy soha mutaxassisleri, professor-o'qituvchilar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrlar, doktorantlar, talabalarning ilmiy maqolalari o'rin olgan.

Taqrizchilar:

Yo.A.Nurumbekova – Pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

D.M.Elmuratova – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent

Mas'ul muharrir:

R.N.Ergashev – Pedagogika fanlari nomzodi, professor v.b.

N.T.Misirova – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent v.b.

Tashkilotchilar:

S.I.Qulmamatov – “Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedراسي mudiri, p.f.n., dotsent

G.B.Kurbanova – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD), dotsent v.b.

Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti “Pedagogika va psixologiya” hamda “Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedralarining barcha professor-o'qituvchilari

Mas'ullar:

D.A.Utanbayeva – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori(PhD)

J.A.Ro'zimatov – “Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim metodikasi” kafedراسي stajyor-o'qituvchisi

To'plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma'lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas'uldirlar.

**TANQIDIY FIKRLASH MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BILISH
JARAYONINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA**

Maftuna Rayimqulova

Guliston davlat pedagogika instituti
“Boshlang‘ich va maktabgacha ta’lim metodikasi”
kafedrası, stajyor-o‘qituvchisi
e-mail: rayimqulovamaftuna49@gmail.com

Sarvinoz Jo‘rabekova

Guliston davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta’lim yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha tayyorlov yoshidagi bolalarning bilish jarayonida tanqidiy fikrlash texnologiyasini qo‘llashning dolzarbligi, tanqidiy fikrlash texnologiyasi afzalliklari haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: tanqidiy fikrlash, kognitiv jarayon, fikrlash, kommunikativlik, tolerantlik.

Abstract. This article talks about the importance of using critical thinking technology in the cognitive process of children of preschool age, the advantages of critical thinking technology.

Key words: critical thinking, cognitive process, thinking, communicativeness, tolerance.

Tanqidiy fikrlash bolaning axborot kompetentsiyasini shakllantirishda ijobiy natijalarga erishish imkonini beruvchi innovatsion usullardan biri hisoblanadi. Bu axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradigan, bolaning shaxsiy o‘sishi, uning individualligini rivojlantirish va fikrlash qobiliyatini rivojlantirish imkoniyatini beradigan yaxlit tizimdir. Tanqidiy fikrlash yangi, allaqachon tushunilgan g‘oyalar sinovdan o‘tkazilganda, baholanganda, ishlab chiqilganda va bajarilgan ishlar asosida xulosalar chiqarilganda yuzaga keladi.

Tanqidiy fikrlash - bu fikrlashni qanday o‘rgatish kerakligi haqidagi savolga javob beradigan maxsus o‘qitish texnikasi. Bolaga tanqidiy fikrlash kerak, bu unga odamlar orasida yashashga yordam beradi.

Maktabga tayyorlov yoshidagi bolalarni tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning maqsadi: Bolalarni maktabga tayyorlang, bolalarning o‘zini o‘zi qadrlashini oshiring, ularga katta ma’lumotlar oqimidan kerakli narsani tanlashga o‘rgating, asosli xulosalar chiqaring, tanqidiy fikrlashga o‘rgating.

Tarbiyachining tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun texnologiya texnikasi va usullaridan foydalanish bolalarga mustaqil ravishda bilim olishga, o‘z fikrlarini rivojlantirishga yordam beradi, o‘z bilimlarini standart va nostandart vaziyatlarda qo‘llashga imkon beradi, yangi savollar berish qobiliyatini rivojlantiradi, turli argumentlar, mustaqillik, mas’uliyat va hozirgi vaziyatga, monolog va dialogik nutqqa moslashish qobiliyatini rivojlantiradi.

Tanqidiy fikrlash texnologiyasi ta’lim natijalariga erishishga qaratilgan:

- bilimlarning turli sohalarida tobora ortib borayotgan va doimiy yangilanib turadigan axborot oqimi bilan ishlash qobiliyati;
- axborotni birlashtirishning turli usullaridan foydalanish, savollar bera olish, o‘z gipotezasini shakllantirish, muammolarni hal qilish;
- turli tajribalar, g‘oyalar va tasavvurlarni tushunish asosida o‘z fikringizni ishlab chiqish;
- boshqalarga nisbatan o‘z fikrlarini (og‘zaki va yozma) aniq, ishonchli va to‘g‘ri ifodalash;
- o‘z nuqtai nazarini yuzasidan bahslashadi va boshqalarning nuqtai nazarini hisobga olishni boshlaydi;
- mustaqil ravishda o‘z ishlari bilan shug‘ullanish qobiliyati (akademik harakatchanlik);
- mas’uliyatni o‘z zimmasiga olish;
- birgalikda qarorlar qabul qilishda ishtirok etish;
- boshqa odamlar bilan konstruktiv munosabatlar o‘rnatish;
- hamkorlik qilish va guruhda ishlash qobiliyati va boshqalar.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasining tuzilishi uch bosqichdan iborat:

Uzluksiz ta'lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning dolzarb muammolari

1-bosqich - qiyinchilik (yangi bilimlarni olishga qiziqish uyg'otish);

Ushbu bosqich sizga quyidagilarga imkon beradi:

- bolaning berilgan mavzu yoki muammo bo'yicha bilimlarini yangilash va umumlashtirish;
- o'rganilayotgan mavzuga doimiy qiziqish uyg'otish;
- maktabgacha yoshdagi bolalarni guruhda va uyda faol bo'lishga undash.

Esda saqlash bosqichida o'rganilayotgan narsa haqidagi mavjud bilim va g'oyalar xotiradan "esga olinadi", yangilanadi, shaxsiy qiziqish shakllanadi va muayyan mavzuni ko'rib chiqish maqsadlari aniqlanadi.

2-bosqich - mazmunni tushunish (yangi ma'lumotlarni olish);

Ushbu bosqich maktabgacha yoshdagi bolaga quyidagilarga imkon beradi:

- yangi ma'lumotlarni olish;
- tushunish;
- mavjud bilimlar bilan bog'lanish.

"Tushunish" bosqichining asosiy vazifasi "chaqiriq" bosqichida yaratilgan faollik va qiziqishni saqlab qolishdir. Ayni paytda bolalar ongli ravishda yangi bilimlarni allaqachon ma'lum bo'lgan narsalar bilan bog'lashadi.

Tushunish (yoki ma'noni anglash) bosqichida, qoida tariqasida, talaba yangi ma'lumotlar bilan aloqa qiladi. U tizimlashtirilmoqda. Bola o'rganilayotgan ob'ektning tabiati haqida o'ylash imkoniyatiga ega bo'ladi, eski va yangi ma'lumotlarni o'zaro bog'lashda savollarni shakllantirishni o'rganadi. Sizning shaxsiy pozitsiyangiz shakllantirilmoqda. Ushbu bosqichda bir qator texnikalardan foydalangan holda siz materialni tushunish jarayonini mustaqil ravishda kuzatishingiz juda muhimdir.

3-bosqich - aks ettirish (yangi bilimlarning tug'ilishi);

Ushbu bosqichda bola muammoga shaxsiy munosabatni shakllantiradi. Bu erda yangi olingan bilimlarni hisobga olgan holda o'z g'oyalarini faol qayta ko'rib chiqish amalga oshiriladi.

Bu yerda asosiylari:

- olingan axborotni yaxlit tushunish, umumlashtirish;
- har bir maktabgacha yoshdagi bolaning o'rganilayotgan materialga shaxsiy munosabatini shakllantirish.

Yangi tushunchalarni kiritish uchun o'zlarining birlamchi g'oyalarini faol ravishda qayta qurishlari bilan tavsiflanadi. Shunday qilib, yangi bilimlarni "o'zlashtirish" va uning asosida o'rganilayotgan narsa haqida o'z asosli g'oyasini shakllantirish sodir bo'ladi. O'z aqliy operatsiyalarini tahlil qilish bu bosqichning asosidir.

3-4 yoshli bolaning aqliy rivojlanishi allaqachon unga fikr harakati uchun xabar berishga harakat qilish uchun yetarlicha boy. Bolaning so'z boyligi va bilim bazasi allaqachon unga o'z fikrlarini to'g'ri ifoda etishga imkon beradi va "nima uchun" davrining balandligi savol berishga yordam beradi. Ammo o'quv jarayonining samaradorligi uchun to'g'ri texnologik usullarni tanlash, ularni muvaffaqiyatli birlashtirish va ularni allaqachon tanish bo'lgan an'anaviy o'qitish shakllari doirasiga moslashtirish muhimdir.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish usullari:

- To'g'ri va yolg'on bayonotlar;
- Klaster;
- Bashoratlar daraxti;
- Qalin va ingichka savollar;
- To'xtashlar bilan o'qish;
- Sinkveyn;
- Kub;
- Aralash hodisalar;
- Sxema bo'yicha o'rganish;
- Sir;
- Iqtibos;
- G'oyalar savati va boshqalar;

- Ochiq savollar yordamida bashorat qilish;
- Bilaman, bilmoqchiman, bilib oldim;

O'quv jarayonining samaradorligi uchun to'g'ri texnologik usullarni tanlash, ularni muvaffaqiyatli birlashtirish va ularni allaqachon tanish bo'lgan an'anaviy o'qitish shakllari doirasiga moslashtirish qobiliyati muhimdir.

Tanqidiy fikrlash faol, ijodiy usullar sari qadamdir. Agar biz bolani g'ayrioddiy shaxs qilib tarbiyalamoqchi bo'lsak, uni shunchaki ma'lumotlar bilan to'ldirishimiz emas, balki uni tanqidiy fikrlashga undashimiz, ya'ni olingan ma'lumotlar asosida o'z xulosalarini chiqarishimiz, mulohaza yuritishimiz va to'g'ri savollar berishimiz kerak.

Olimlarning ta'kidlashicha, axborotning tez o'sishi bilan bog'liq bo'lgan tez o'zgarib borayotgan zamonamizda tafakkur tarkibida inson bilimlari hajmi yuqori sur'atlarda ortib bormoqda. Fikrlash jarayoni tayyor yechimga ega bo'lmagan vazifa yoki muammo yuzaga kelganda boshlanadi. Agar biror narsani tushunish, nimanidir tushunish istagi bo'lsa, bu yerda biz fikrlash haqida ham gapiramiz. Ammo zamonaviy bolalar mustaqil fikrlashni va bilim olishni o'rganishga intilmay, gadgetlarga ustunlik berishadi. Mazkur jarayonda tarbiyachi-[pedagoglar oldida bir qancha savollat tug'ila boshlaydi:

Zamonaviy maktabgacha yoshdagi bolalarda bilim olish uchun motivatsiyani qanday oshirish mumkin?

Bolalarni ta'lim jarayoniga qanday jalb qilish kerak?

Bilimlarni qanday o'rgatish kerak?

Bu muammolarni faqat an'anaviy tizimga tayanib hal qilib bo'lmazligi aniq.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'zlarini bilim olishga undash uchun innovatsion o'qitish usullaridan foydalanish kerak. Bundan tashqari, ongning boshqa fazilatlari kabi, fikrlash ham rivojlanishi mumkin.

Tafakkurni rivojlantirish fikrlash qobiliyatini rivojlantirish demakdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy faoliyatini shakllantirishda ijobiy natijalarga erishishga imkon beradigan innovatsion usullardan biri bu tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyalari.

Ko'pincha tanqidiy fikrlash deganda biror narsaning ishonchliligi, to'g'riligi yoki qiymatini baholash, sabablar va muqobil nuqtai nazarlarni izlash va topish, vaziyatni bir butun sifatida qabul qilish va faktlar va dalillarga asoslangan holda o'z pozitsiyasini o'zgartirish qobiliyati tushuniladi. U mantiqiy yoki analitik fikrlash deb ham ataladi. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi avvalo bolaning qiziqishini uyg'otish (undagi izlanish va ijodiy faollikni uyg'otish), so'ngra unga materialni tushunish uchun shart-sharoit yaratish va nihoyat, olingan bilimlarni umumlashtirishga ko'maklashishga qaratilgan turli usullar majmuidir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1.Петрановская, Л.В. Мы готовим детей к позавчерашнему миру [Электронный ресурс] / Л.В. Петрановская. – Интернет-издание: Православие и мир. – Режим доступа: <https://www.pravmir.ru/lyudmila-petranovskaya-myi-gotovim-detey-k-pozavcherashnemu-miru/>.

2. Роберт, И.В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты) [Электронный ресурс] / И.В. Роберт. – Эл. изд. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2014. –398 с.: ил. – Режим доступа: <http://znanium.com/catalog/product/538896> [Дата обращения 02 октября 2018]

3. Использование технологии развития критического мышления на уроках русского языка и литературы. Манина Наталья Валериевна. Методическая пособия. Вохма.2021. 5 стр.

4. Клустер, Д. Что такое критическое мышление [Текст] / Д. Клустер. // Критическое мышление и новые виды грамотности. – М.: ЦГЛ, 2005. – 80 с.

Uzluksiz ta'lim tizimida raqamli va innovatsion texnologiyalarning dolzarb muammolari

Umarova Gulshod Abdujabbarovna Norqo'ziyeva N., Xayrullayeva D.	MASHG'ULOTLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	138
Umarova Gulshod Abdujabbarovna	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI ESTETIK TARBIYALASHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	140
Lyu Anqi	CURRENT ISSUES IN INTRODUCING DIGITAL AND INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE PRESCHOOL EDUCATION SYSTEM	143
Wang ChunLing	TECHNOLOGY IMPROVEMENT IN SECONDARY EDUCATION	145
Xiu Si	TECHNOLOGY INNOVATION IN EARLY CHILDHOOD	147
Xoliqov Umidjon Qo'chqarovich Kabulova Sanobar Eshnazarovna	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI SHAXMAT O'YINI ORQALI TARBIYALASHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING DOLZARB MASALALARI	150
Gaziyeva Nigora Shamsiddinovna	OTA-ONALAR BILAN ISHLASHDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH	154
Isabekova Dilafuz Shermirzayevna	MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ORQALI MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI KASBGA YO'NALTIRISH	155
Abdurazzakova Rayhon Musayevna	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALAR NUTQINI O'STIRISH MASHG'ULOTLARIGA ILG'OR INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI TATBIQ ETISH	157
To'raqulova Malohat Bahodir qizi Iskandarova Sabina Iskandar qizi	BO'LAJAK TARBIYACHILARNI STEAM TEXNOLOGIYASI ASOSIDA O'QITISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	159
G.Y.Rustamova Y.J.Rustamova	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING ELEMENTAR MATEMATIK TASAVVURLARINI SHAKLLANTIRISHDA TRIZ TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH	161
G.Y.Rustamova F.Sh.Jumanazarova	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM BERISHDA TRIZ TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH YO'LLARI	164
Niyozova Gulnoza Baxtiyor qizi	MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI	166
Shodiboyeva Mohinur Abdurahmon qizi Shokirova Hilola Abdurahmon qizi	MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI MASHG'ULOTLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI JORIY QILISH	169
Shodiboyeva Mohinur Abdurahmon qizi Abdusalomova Shahnoza Abdurashid qizi	BO'LAJAK RAHBARLARNING KREATIV MALAKASINI OSHIRISH TEXNOLOGIYASI	172
M.A.Rayimqulova	MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TANQIDIY FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASINING MAZMUNI	176
Maftuna Rayimqulova Sarvinoz Jo'rabekova	TANQIDIY FIKRLASH MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BILISH JARAYONINI RIVOJLANTIRISH OMILI SIFATIDA	179
Д.Б.Худойбердиева К.Э.Тахирова	ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ОБУЧЕНИЯ В РАБОТЕ С ОДАРЕННЫМИ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	182
Botirova Yorqinoy Dilshod qizi O'sganova Muhlis	KICHIK GURUHLAR PSIXOLOGIYASI VA KICHIK GURUHLARDA UCHRAYDIGAN MUOMMOLARNING BIR NECHA SABABLARI HAMDA YECHIMLARI	186
Durdona Xudoyberdiyeva	BO'LAJAK TARBIYACHILARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTLIGINI KREATIV YONDASHUVLAR ASOSIDA	187